

ΜΙΚΡΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΕΝΝΟΙΩΝ & ΟΡΩΝ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ Γ ΛΥΚΕΙΟΥ

Γενικές Παρατηρήσεις

Η δημιουργία αυτού του μικρού βοηθήματος δεν έχει σκοπό να αντικαταστήσει το σχολικό βιβλίο. Αντιθέτως, έγινε με στόχο να λειτουργήσει επικουρικά στη μελέτη των υποψήφιων και ταυτόχρονα να επιλύσει κάποια από τα προβλήματα που παρουσιάζονται κατά τη διαδικασία προσέγγισης του αντικειμένου της Ιστορίας Κατεύθυνσης.

Μία από τις μεγαλύτερες δυσκολίες του μαθήματος είναι η δυσκολία κατανόησης εννοιών και όρων καθώς και των σημαντικών τομών και των επιδράσεων τους στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα της χώρας κατά τη διάρκεια των τελών του 19^{ου} έως και το β' μισό του 20^{ου} αιώνα. Η δυσκολία κατανόησης και εμπέδωσης της ύλης σε τελευταία ανάλυση εμποδίζει και την «απομνημόνευση» που δυστυχώς επιβάλλει το εξεταστικό σύστημα στους μαθητές καθιστώντας το σχολικό βιβλίο ιδιαίτερα αντιπαθές.

Γι' αυτό θεωρούμε ότι η «απομνημόνευση» θα έρθει ως αποτέλεσμα της ολοκληρωμένης αντίληψης και κατανόησης των όρων και εννοιών του σχολικού βιβλίου και συνολικά των τομών – γεγονότων ή πράξεων που προκάλεσαν τις μεγάλες αλλαγές στη νεότερη και σύγχρονη Ελλάδα. Για παράδειγμα, η Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 είχε πολλαπλές επιπτώσεις στη χώρα. Ανέδειξε το ζήτημα της αποτελεσματικής λειτουργίας του κράτους, της ανάγκης αλλαγής των υποδομών, της όξυνσης κοινωνικών ζητημάτων (ενσωμάτωση προσφύγων και αγροτική μεταρρύθμιση). Για τους παραπάνω λόγους και όχι μόνο το συγκεκριμένο γεγονός αποτελεί τομή στη διαμόρφωση της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας.

Αυτές λοιπόν τις τομές – γεγονότα δεν γίνεται να τις αντιληφθούμε αν τις εντάξουμε απλώς σε μια ξερή και άκαμπτη διαδικασία

απομνημόνευσης. Ουσιαστικά με αυτό τον τρόπο δεν θα μάθουμε ιστορία και ότι θα έχουμε απομνημονεύσει πολύ σύντομα θα περάσει στη λήθη. Ο καλύτερος τρόπος είναι ίσως η μεθοδική προσέγγιση της συνολικής – σφαιρικής εικόνας, η σύγκριση και η ανάλυση των στοιχείων και των πληροφοριών που μας παρέχει το σχολικό βιβλίο. Από αυτή την άποψη, θέλουμε να πιστεύουμε, χωρίς να διεκδικούμε δάφνες πρωτοτυπίας, ότι το εν λόγω μικρό βοήθημα θα συντελέσει στην καλύτερη κατανόηση της ύλης και θα διευκολύνει τους μαθητές στο έργο τους.

A. Εισαγωγή

1. Μεγάλη Ιδέα και πόλεμοι (19^{ος} – 20^{ος} αιώνας).

Θα είναι δύσκολο να παρακολουθήσουμε τα όσα πραγματεύονται τα κεφάλαια του σχολικού βιβλίου, χωρίς να έχουμε μία ξεκάθαρη γνώση ορισμένων συγκεκριμένων καταστάσεων και πραγμάτων. Το πρώτο από αυτά είναι το *για ποια Ελλάδα μιλάμε* και κατ' επέκταση υπό ποιες συνθήκες πραγματοποιήθηκε η εδαφική ολοκλήρωση της χώρας. Η εικόνα έχει ως εξής:

1830 – 1864 : Πελοπόννησος, Στερεά Ελλάδα, Κυκλάδες

1864 – 1881 : προσάρτηση Ιονίων Νήσων

1881 – 1913 : προσάρτηση Θεσσαλίας, περιοχής Άρτας

1913 – 1919 : προσάρτηση Ηπείρου, Δυτικής, Κεντρικής και μέρους της Ανατολικής Μακεδονίας, των νησιών του Αιγαίου (εκτός Δωδεκανήσου), Κρήτης.

1919 – 1922 : προσάρτηση Δυτικής Θράκης (και για ένα διάστημα της Ανατολικής) και κατόπιν εντολής των διασκέψεων ειρήνης στο τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου της περιοχής της Σμύρνης. Πρόσκαιρη στρατιωτική εξάπλωση στη βορειοδυτική Μικρά Ασία (**1920 – 1922**)

1922 και εξής : σύνορα στον Έβρο. Η χώρα, με τη Συνθήκη της Λωζάννης (**Ιούλιος 1923**) πήρε τη σημερινή της μορφή, με την εξαίρεση των Δωδεκανήσων που αποδόθηκαν στην Ελλάδα στα **1947**.

Η εδαφική εξάπλωση της Ελλάδας καθορίστηκε από την συμμετοχή της στις πολεμικές συγκρούσεις που έλαβαν χώρα ως αποτέλεσμα της ανόδου του εθνικισμού στην ευρύτερη περιοχή της Βαλκανικής. Ιδίως η δεκαετία 1912 – 1922 χαρακτηρίζεται από τη συνεχή πολεμική ετοιμότητα της Ελλάδας. Έτσι έχουμε:

1912 – 1913 : Βαλκανικοί Πόλεμοι. Κατά τη διάρκεια του Α' Βαλκανικού Πολέμου (**Οκτώβριος 1912 – Μάιος 1913**) η Ελλάδα συνασπίστηκε με την Βουλγαρία και τη Σερβία εναντίον της Τουρκίας ενώ στον Β' Βαλκανικό Πόλεμο (**Ιούνιος – Αύγουστος 1913**) η Ελλάδα συγκρούστηκε με την Βουλγαρία

1914 – 1918 : Α' Παγκόσμιος Πόλεμος. Η Ελλάδα μετά από ένα σκληρό Εθνικό Διχασμό μπήκε στον πόλεμο τον **Ιούλιο του 1917** υπό την κυβέρνηση Ελ. Βενιζέλου.

Ιανουάριος 1919 – Απρίλιος 1919 : Συμμετοχή στην Ουκρανική Εκστρατεία

Μάιος 1919 – Αύγουστος 1922 : Μικρασιατική Εκστρατεία

28 Αυγούστου 1922 : Μικρασιατική Καταστροφή

2. Ζητήματα περιοδολόγησης

Σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες της Δυτικής Ευρώπης η θέση της Ελλάδας, η απόσταση της από τα δυτικά πρότυπα δεν παρέμεινε σταθερή. Σε γενικές γραμμές μπορούμε να διακρίνουμε τις εξής περιόδους:

1830 – 1860 : περίοδος στασιμότητας και διεύρυνση των αποστάσεων από τη Δύση. Σε πολιτικό επίπεδο τα «ξενικά κόμματα» αποκτούν ενεργότερο ρόλο, ψηφίζεται το πρώτο σύνταγμα το 1844 χωρίς ωστόσο να εμπεδωθεί ο κοινοβουλευτισμός.

1860 – 1881 : περίοδος επιτάχυνσης των οικονομικών λειτουργιών. Δημιουργούνται κάποιες προϋποθέσεις οικονομικής ανάπτυξης με άξονα τη μετακίνηση και τη διαθεσιμότητα των κεφαλαίων. Από τον εκκρηματισμό της οικονομίας εμφανίζονται νέα ανώτερα στρώματα. Το 1862 – 1864 με την επανάσταση του Φεβρουαρίου και την έξωση του Όθωνα (1862) οδηγείται η χώρα στην ψήφιση νέου συντάγματος, στην εξαφάνιση των «ξενικών κομμάτων» και την εμφάνιση καινούριων παρατάξεων. Το 1875 αποτελεί νέα τομή καθώς με την ψήφιση της αρχής της δεδηλωμένης διαλύονται οι παρατάξεις που είχαν συγκροτηθεί και μπαίνουν οι βάσεις για την εδραίωση του δικομματισμού και του κοινοβουλευτισμού με βάση τα δυτικά πρότυπα.

1881 – 1898 : πρώτη απόπειρα της οικονομικής ανάπτυξης στην Ελλάδα, κυρίως επί κυβερνήσεων Τρικούπη. Εγχώριες διαθεσιμότητες κεφαλαίου αλλά και εξωτερικός δανεισμός και υπερφορολόγηση. Από τη μία πλευρά πραγματοποιούνται δημόσια έργα και γίνεται προσπάθεια εκσυγχρονισμού της δημόσιας διοίκησης χωρίς απτά αποτελέσματα. Το 1893 η Ελλάδα κηρύττει πτώχευση ενώ οι πελατειακές σχέσεις παραμένουν ένα άλυτο πρόβλημα. Την περίοδο αυτή εδραιώνεται ο δικομματισμός και ο κοινοβουλευτισμός (1884), εμφανίζονται νέα κόμματα (Τρικουπικό και Δηλιγιαννικό) που θα καταρρεύσουν και αυτά λόγω της μη εφαρμογής των προγραμμάτων τους. Η πτώχευση του 1893 και η ήττα στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 αποτελούν τα γεγονότα – τομές που επιταχύνουν τις εξελίξεις.

1898 – 1912 : περίοδος συσσώρευσης και προετοιμασίας. Θα την ονομάζαμε και περίοδο Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου. Ανάδειξη του

«βενιζελισμού» στα πολιτικά και οικονομικά πράγματα μετά το στρατιωτικό κίνημα στο Γουδί το 1909 που αποτελεί αντίδραση στα αποτελέσματα της περιόδου του δικομματισμού και έχει ως βασικό αίτημα τον εκσυγχρονισμό και τις μεταρρυθμίσεις. Το ελληνικό κράτος αρχίζει σταδιακά να αποτελεί σημείο αναφοράς για τους Έλληνες της Διασποράς.

1913 – 1923 : περίοδος πολεμικών συγκρούσεων αλλά και επέκτασης της εθνικής επικράτειας, δημιουργίας ενός διευρυμένου χώρου οικονομικής δραστηριότητας, κυριαρχίας των εντός των συνόρων οικονομικών επιλογών με εξαιρετικά αρνητικές συνέπειες σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο: Εθνικός Διχασμός και πολιτική πόλωση γύρω από τα εξωτερικά θέματα και όχι μόνο και συνεχής δανεισμός (κυρίως το 1917) για την υλοποίηση της Μεγάλης Ιδέας με συνέπεια την οικονομική κατάρρευση του 1922. Στο πολιτικό σύστημα διαμορφώνονται τρεις πόλοι: ο Βενιζελισμός, ο Αντιβενιζελισμός και η Αριστερά (με την εμφάνιση του ΣΕΚΕ μετέπειτα ΚΚΕ).

1923 – 1932 : περίοδος ομογενοποίησης της ελληνικής κοινωνίας, αξιοποίησης των νέων οικονομικών δυνατοτήτων, ανάπτυξης των οικονομικών δεδομένων. Επίλυση μεγάλων οικονομικών και κοινωνικών ζητημάτων, όπως αυτό της αγροτικής μεταρρύθμισης, οργάνωση ενός ολοκληρωμένου πιστωτικού – τραπεζικού συστήματος, πραγματοποίηση μεγάλων δημόσιων έργων(εγγειοβελτιωτικά, ύδρευση κ.τ.λ.), διεύρυνση της εγχώριας αγοράς, ανάπτυξη της βιομηχανίας. Σε πολιτικό επίπεδο υπάρχει πολιτική αστάθεια που καθορίζεται από το γεγονός ότι εξακολουθεί να υφίσταται ο Εθνικός Διχασμός με άξονα το πολίτευμα και τα εσωτερικά ζητήματα καθώς και από τις επεμβάσεις του στρατού στην πολιτική ζωή που οδηγεί σε επτά στρατιωτικά κινήματα δύο εκ των οποίων οδηγούν σε επιβολή δικτατοριών το 1925 και το 1936.

2. ΔΙΕΥΚΡΙΝΗΣΗ ΕΝΝΟΙΩΝ

1.Αγροτικό Ζήτημα(20^{ος} αιώνας)

Αγροτικό ζήτημα: Με τον όρο αγροτικό ζήτημα εννοούμε το πρόβλημα της ιδιοκτησίας της γης και της διανομής της. Ο πυρήνας του αγροτικού προβλήματος ήταν η σχέση ανάμεσα σε όσους καλλιεργούσαν τη γη και στους ιδιοκτήτες της, ανάμεσα δηλαδή στους παραγωγούς του πλούτου της και σε όσους συσσώρευαν τον πλούτο αυτόν.

Βιομηχανική Επανάσταση: Συντελέστηκε την περίοδο 1780 – 1880 και πραγματοποίησε το πρώτο άλμα από μία αγροτική, χειρωνακτική οικονομία, σε μια άλλη κυριαρχούμενη από τη βιομηχανία των

εργοστασίων και των πόλεων. Αυτή η διαδικασία για να στηριχθεί προκάλεσε ανάλογες αλλαγές στην οργάνωση της αγροτικής οικονομίας.

«Εθνικές γαίες»: Ήταν οι ακίνητες κτηματικές ιδιοκτησίες των Οθωμανών στις περιοχές που περιήλθαν στον έλεγχο του ελληνικού κράτους μετά την επανάσταση του 1821. Η γη αυτή ανήκε είτε στο οθωμανικό δημόσιο είτε σε μουσουλμανικά ιδρύματα είτε σε ιδιώτες, ως ιδιοκτησία ή ως δικαίωμα νομής(εκμετάλλευσης).

Κολίγοι: Οι φτωχοί ακτήμονες αγρότες, εργάτες γης της Θεσσαλίας που καλλιεργούσαν τα τσιφλίκια και εξαρτιόνταν οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά από τον μεγαλογαιοκτήμονα (τσιφλικά).

Δασμός: φόρος(εδώ σημαίνει φόρος εισαγωγής στο σιτάρι από την Ρωσία).

Απαλλοτρίωση: Υποχρεωτική εξαγορά από το κράτος της περιουσίας ενός ιδιώτη έναντι αντιτίμου για την εξυπηρέτηση κοινωνικών και κρατικών αναγκών.

Α' Παγκόσμιος Πόλεμος: Διεξήχθη την περίοδο 1914 – 1918 ανάμεσα στις δυνάμεις της Αντάντ (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία ως το 1917) και της Τριπλής Συμμαχίας (Γερμανία, Αυστροουγγαρία, Ιταλία μέχρι το 1915 που όμως παρέμενε ουδέτερη). Η Ελλάδα συμμετείχε σε αυτόν τον Ιούλιο του 1917 στο πλευρό της Αντάντ.

«Εθνικός Διχασμός»: Πρόκειται για την σύγκρουση του Ελευθερίου Βενιζέλου με τον βασιλιά Κωνσταντίνο την περίοδο 1915 – 1917 για το ζήτημα της εισόδου της Ελλάδας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ο Βενιζέλος επιδίωκε την ένταξη της Ελλάδας στον πόλεμο στο πλευρό των δυνάμεων της Αντάντ ενώ ο Κωνσταντίνος προωθούσε την πολιτική της ουδετερότητας(μη συμμετοχής στον πόλεμο) υποστηρίζοντας παρασκηνιακά την Γερμανία. Η σύγκρουση πήρε διαστάσεις εμφυλίου πολέμου οδηγώντας τη χώρα σε διάσπαση και τον σχηματισμό δύο διαφορετικών κρατών (1916 – 1917).

Αγροτική Τράπεζα: Ιδρύθηκε το 1928 και εξασφάλισε τη χρηματοδότηση του αγροτικού τομέα της οικονομίας.

Κρατικοί οργανισμοί παρέμβασης: Οι κρατικοί οργανισμοί που παρεμβαίνουν για να εξασφαλίσουν τη διάθεση των προϊόντων στην αγορά. Τέτοιοι οργανισμοί ήταν π.χ. ο Αυτόνομος Σταφιδικός

Οργανισμός(ΑΣΟ) για τη διάθεση της σταφίδας, ο Κρατικός Οργανισμός Βάμβακος, η Κεντρική Επιτροπή Προστασίας Εγχωρίου Σιτοπαραγωγής (ΚΕΠΕΣ).

Παραγωγικοί συνεταιρισμοί: Ενώσεις παραγωγών που καλλιεργούσαν τα ίδια προϊόντα. Μέσω των συνεταιρισμών γινόταν η χρηματοδότηση των αγροτών και εξασφαλιζόνταν μεγαλύτερη φερεγγυότητα για τους πιστωτές.

2. Τα πρώτα βήματα του εργατικού κινήματος

Εργατικό κίνημα : η συλλογική οργάνωση σε διάφορες μορφές (σωματεία, Ομοσπονδίες, Συνομοσπονδίες) της εργατικής τάξης με στόχους, αιτήματα και διεκδικήσεις που αποβλέπουν είτε σε βραχυπρόθεσμες κατακτήσεις(υλοποίηση οικονομικών και θεσμικών αιτημάτων και βελτίωση των συνθηκών εργασίας) είτε σε μακροπρόθεσμες αλλαγές (ανατροπή του καπιταλισμού και εγκαθίδρυση του σοσιαλιστικού συστήματος) που θα οδηγούσαν στην κοινωνική απελευθέρωση και την παγκόσμια ειρήνη.

Εργατική τάξη: Σε γενικές γραμμές η εμφάνιση και η εξέλιξη της εργατικής τάξης συνδέεται με τις οικονομικές αλλαγές που επέφερε η βιομηχανική επανάσταση, δηλαδή την ισχυρή βιομηχανική οργάνωση που διέθεταν τα μεγάλα εργοστάσια(εκμηχάνιση, καταμερισμός εργασίας, εξειδίκευση). Αναδύεται με την επικράτηση του καπιταλισμού. Οι εργάτες αποτελούσαν το προλεταριάτο με κύρια χαρακτηριστικά: την ακτημοσύνη καθώς διέθεταν μόνο την εργατική τους δύναμη, συνοχή και ομοιογένεια συμφερόντων, χαμηλά ημερομίσθια, εξοντωτικό ωράριο εργασίας, άθλιες συνθήκες διαβίωσης. Ο πυρήνας του εργατικού ζητήματος συνίσταται στο πρόβλημα των σχέσεων ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής. Τα μέσα παραγωγής αποτελούσαν ιδιοκτησία των επιχειρηματιών που καρπώνονταν τα κέρδη από τη διάθεση του παραγόμενου προϊόντος.

Ιστορικές ιδιομορφίες της ελληνικής ανάπτυξης: η ελληνική κοινωνία και οικονομία στα τέλη του 19^{ου} αιώνα είχε αγροτικό χαρακτήρα με περιορισμένους βιομηχανικούς θύλακες (Σύρος, Λαύριο, Πειραιάς). Απουσίαζε η κλασικού τύπου εκβιομηχάνιση όπως στις χώρες της

Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης ενώ κυριαρχούσαν οι μικρές μονάδες με βιοτεχνικό χαρακτήρα.

Βραχύχρονη απασχόληση: σύντομη απασχόληση, μικρής διάρκειας.

Μεγάλη Ιδέα: Αποτελεί την ιδεολογία που κυριάρχησε στην πολιτική ζωή της χώρας κατά το 19^ο αιώνα έως το 1922. Διατυπώθηκε για πρώτη φορά επίσημα τον Ιανουάριο του 1844 από τον τότε πρωθυπουργό Ιωάννη Κωλέττη. Εκπορεύθηκε από την αντίληψη ότι το πρώτο ελληνικό κράτος δεν ήταν παρά μία ημιτελής κατασκευή, τα θεμέλια απλώς για κάτι μεγαλύτερο. Ουσιαστικά πρόκειται για την ελληνική εθνική ιδεολογία που πρέσβευε την διεύρυνση των ελληνικών συνόρων σε περιοχές με ελληνικούς πληθυσμούς υπό ξένη κυριαρχία (κυρίως οθωμανική). Η προώθηση και η επικράτηση της άμβλυσε τις κοινωνικές και οικονομικές αντιθέσεις χωρίς να ευνοεί την ανάπτυξη και διάδοση της σοσιαλιστικής ιδεολογίας, η οποία προσπαθεί να αναδείξει και να εξαλείψει αυτές τις αντιθέσεις υπέρ των εργατών και των φτωχότερων στρωμάτων.

Σοσιαλιστικό κίνημα : σε γενικές γραμμές η πολιτική έκφραση του εργατικού κινήματος.

Σοσιαλισμός: η θεωρία και το σύστημα κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης στο οποίο τα μέσα παραγωγής και κατανομής αγαθών (εργοστάσια, γη, ορυχεία κ.α.) κατέχονται και ελέγχονται από τους εργάτες και τα φτωχότερα στρώματα και το κράτος και όχι από τους ιδιώτες, οπότε η ατομική ιδιοκτησία και η κατανομή του εισοδήματος υπόκεινται κυρίως στον κοινωνικό έλεγχο κατ' αντιδιαστολή προς τον καπιταλισμό και τον φιλελευθερισμό.

Ρωσική Επανάσταση : αποτελούμενη ουσιαστικά από δύο επαναστάσεις(Φεβρουάριος 1917 και Οκτώβριος 1917, εξ' ου και η ονομασία Οκτωβριάνη), επηρέασε καθοριστικά όλη την παγκόσμια ιστορία. Τον Φεβρουάριο του 1917 οι επαναστάτες ανέτρεψαν το τσαρικό καθεστώς της Ρωσίας, αναγκάζοντας τον τσάρο Νικόλαο τον Α' να παραιτηθεί. Τη θέση του στην εξουσία ανέλαβε μία προσωρινή κυβέρνηση που υποστήριζε μεταρρυθμίσεις ευνοώντας την αστική ιδεολογία. Η Οκτωβριάνη Επανάσταση οργανώθηκε από το κόμμα των Μπολσεβίκων(πλειοψηφία→πολιτικά σήμαινε τους κομμουνιστές) υπό την ηγεσία του Λένιν και πραγματοποιήθηκε από τα συμβούλια των εργατών, των χωρικών, και των στρατιωτών που είχαν σχηματιστεί εν

μέσω του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Αποτέλεσμα ήταν η ανατροπή του αστικού καθεστώτος και η οικοδόμηση του σοσιαλιστικού συστήματος.

Κλαδικά και τοπικά σωματεία: τα κλαδικά σωματεία έχουν ως βάση τους εργαζόμενους ενός κλάδου(π.χ. κατασκευές) ενώ τα τοπικά τους εργαζόμενους μίας επιχείρησης.

Τρίτη Κομμουνιστική Διεθνής: Ιδρύθηκε τον Μάρτιο του 1919 με πρωτοβουλία του κόμματος των Μπολσεβίκων και διαλύθηκε το 1943. Συσπείρωνε στους κόλπους της τα κομμουνιστικά κόμματα όλων των χωρών με διακηρυγμένο στόχο την ανατροπή του καπιταλιστικού συστήματος και την επικράτηση της εργατικής – σοσιαλιστικής επανάστασης.

3. Οι οικονομικές συνθήκες κατά την περίοδο 1910 – 1922.

«Στην περίοδο 1910 – 1922 η Ελλάδα βρισκόταν σε συνεχή πολεμική ετοιμότητα»: Από το 1910 άρχισε η πολεμική προετοιμασία της Ελλάδας για τους Βαλκανικούς Πολέμους 1912 – 1913 και ακολούθησε η συμμετοχή της χώρας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο τον Ιούλιο του 1917. Λίγο μετά την λήξη του και μέχρι το 1922, η Ελλάδα θα εμπλακεί στην Ουκρανική Εκστρατεία(Ιανουάριος – Απρίλιος 1919) και στο Μικρασιατικό Πόλεμο (1919 – 1922). Σε όλο αυτό το διάστημα η Ελλάδα βρισκόταν σε διαρκή πολεμική ετοιμότητα, έστω και αν υπήρχαν μεσοδιαστήματα χωρίς πολεμική εμπλοκή.

«..να διεκδικήσει τη θέση του στον τότε σύγχρονο κόσμο»: Το ελληνικό κράτος υλοποιώντας τη Μεγάλη Ιδέα θα μετατρέπονταν σε μία ισχυρή περιφερειακή δύναμη στα Βαλκάνια και την Μικρά Ασία αποκτώντας τον γεωστρατηγικό και οικονομικό έλεγχο των παραπάνω περιοχών.

Παραγωγικές δυνάμεις του έθνους: πρόκειται για όλες τις κοινωνικές τάξεις και τους τομείς(εμπορικός, βιομηχανικός, αγροτικός) της παραγωγικής διαδικασίας.

«Πολλά εθνικιστικά κινήματα έκαναν αισθητή την παρουσία τους»: Το κίνημα των Νεοτούρκων για παράδειγμα ήταν ένα από αυτά, ενώ και στα Βαλκάνια από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα ο εθνικισμός βρισκόταν σε έξαρση(π.χ η προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας από την Βουλγαρία).

Υπερπόντια μετανάστευση: μετανάστευση προς τις Ηνωμένες Πολιτείες

Σταφιδική κρίση : Πρόκειται για την κατάρρευση του εμπορίου της ελληνικής σταφίδας στη δεκαετία του 1890 που έπληξε κυρίως τις περιοχές της Πελοποννήσου. Αρχικά η ελληνική σταφιδοπαραγωγή είχε επωφεληθεί από την επιδημία φυλλοξήρας που είχε πλήξει τα γαλλικά αμπέλια και είχε αποδεκατίσει την γαλλική παραγωγή. Η Ελλάδα κινήθηκε με τρόπο ώστε να καλύψει το κενό στην παγκόσμια αγορά, όπου οι τρεις κύριοι αγοραστές ήταν η Μεγάλη Βρετανία, η Γερμανία και η Ρωσία. Η ανάκαμψη όμως των γαλλικών αμπελώνων κατά τη δεκαετία του 1890 μείωσε αισθητά τη ζήτηση της ελληνικής σταφίδας δημιουργώντας περισσεύματα. Η επιβολή υψηλού δασμού από την Γαλλία το 1892 στις εισαγωγές από την Ελλάδα είχε ως αποτέλεσμα η τιμή της ελληνικής σταφίδας να σημειώσει πτώση κατά 70% στην αγορά του Λονδίνου.

Εμβάσματα: αποστελλόμενο χρηματικό ποσό. Χάρη στα εμβάσματα των μεταναστών παρήκμασε η τοκογλυφία. Στην Πελοπόννησο, τα εμβάσματα προκάλεσαν την αναγκαστική πτώση των επιτοκίων από 25% σε 6 -8 % και την ουσιαστική εξαφάνιση των δανειστών που είχαν αρχίσει να πλουτίζουν. Επίσης αυξήθηκε η αξία της γης και της εργασίας.

«Τα νεοαποκτηθέντα εδάφη ήταν πεδινά και αρδευόμενα»: Αναφέρεται κυρίως στην περιοχή της Μακεδονίας.

4. Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος

Η άσκοπη και δαπανηρή επιστράτευση του 1915: Όταν οι δυτικοί σύμμαχοι της Αντάντ άρχισαν στρατιωτικές επιχειρήσεις στη Χερσόνησο της Καλλίπολης εναντίον της Τουρκίας(Φεβρουάριος 1915), ο Βενιζέλος επέμενε ότι η Ελλάδα έπρεπε να λάβει μέρος. Η άρνηση του βασιλιά οδήγησε τον πρωθυπουργό σε παραίτηση και στην προκήρυξη εκλογών τις οποίες κέρδισε ο Βενιζέλος και το Κόμμα των Φιλελευθέρων. Κατά τη διάρκεια της νέας πρωθυπουργίας του Ελ. Βενιζέλου, η Βουλγαρία επιτέθηκε εναντίον της Σερβίας. Ο Βενιζέλος ενεργοποιώντας το αμυντικό σύμφωνο που είχε υπογράψει η Ελλάδα με την Σερβία την περίοδο των Βαλκανικών Πολέμων κήρυξε και στην Ελλάδα επιστράτευση. Ο βασιλιάς αρνήθηκε να υπογράψει το σχετικό διάταγμα αναγκάζοντας τον Βενιζέλο να παραιτηθεί δεύτερη φορά.(Οκτώβριος 1915).

Η κυβέρνηση της «Εθνικής Άμυνας»: Συγκροτήθηκε τον Σεπτέμβριο του 1916 στη Θεσσαλονίκη μέσα στο κλίμα του Εθνικού Διχασμού από μια τριανδρία: τον Ελευθέριο Βενιζέλο, τον Παναγιώτη Δαγκλή και το ναύαρχο Παύλο Κουντουριώτη. Σκοπός της ήταν η συμμετοχή της Ελλάδας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό των δυνάμεων της Αντάντ.

Συμμαχικός αποκλεισμός: Οι δυνάμεις της Αντάντ το Νοέμβριο του 1916 επέβαλαν αποκλεισμό στο λιμάνι του Πειραιά, αποβίβασαν αγήματα και συγκρούστηκαν με δυνάμεις της κυβέρνησης των Αθηνών. Στις αρχές του 1917 ο βασιλιάς Κωνσταντίνος αναγκάστηκε σε έξωση και επικράτησε ο Βενιζέλος στην ελληνική πολιτική σκηνή.

«Ο δανεισμός όμως ήταν θεωρητικός.... πολεμική της προσπάθεια» : Μολονότι δεν διατέθηκαν αμέσως τα ποσά των συμμάχων, η Εθνική Τράπεζα τα θεώρησε ως αντίκρισμα για να εκδώσει χαρτονόμισμα αξίας 850 εκατομμυρίων δραχμών. Σύμφωνα με τη σύμβαση που σύνηψε με τους συμμάχους της Αντάντ, η Ελλάδα θα μπορούσε, έξι μήνες μετά το τέλος του πολέμου, να διεκδικήσει από αυτούς να της καταβάλουν το αντίκρισμα των δραχμικών ποσών που είχε προκαταβάλει. Ωστόσο, μέχρι το καλοκαίρι του 1920, το γαλλικό φράγκο είχε υποτιμηθεί έναντι της δραχμής, και αν η Ελλάδα επέμενε να πληρωθεί σε φράγκα θα ζημιωνόνταν. Επιπλέον, θα έφερνε σε δύσκολη θέση τους Γάλλους, οι οποίοι αντιμετώπιζαν χρηματοπιστωτικές δυσκολίες. Έτσι αναβλήθηκε ο διακανονισμός και, το Νοέμβριο του 1920, όταν το Κόμμα των Φιλελευθέρων έχασε τις εκλογές και επέστρεψε στη χώρα ο βασιλιάς Κωνσταντίνος, οι ελληνικές αρχές δεν είχαν προλάβει να εισπράξουν τον κύριο όγκο των πιστώσεων που τους είχαν υποσχεθεί οι Δυνάμεις.

Μακεδονικό μέτωπο: Οι συγκρούσεις που έλαβαν χώρα στην(ελληνική) Μακεδονία μετά την εισβολή των Βουλγάρων και την κατάληψη της Καβάλας το 1916.

Εκστρατεία στην Ουκρανία και την Κριμαία: Η εκστρατεία στην Ουκρανία οργανώθηκε τον Ιανουάριο του 1919 από τους Αγγλογάλλους με σκοπό να καταπνίξουν την Οκτωβριανή Επανάσταση, επαναφέροντας τη Ρωσία στο προηγούμενο καθεστώς, από φόβο διάδοσης της επανάστασης. Στην εκστρατεία αυτή έλαβε μέρος και η Ελλάδα, στέλνοντας ειδικό εκστρατευτικό σώμα στην Οδησό.

5. Η οικονομική ζωή κατά την περίοδο 1922 – 1936.

«Υπολογίζεται ότι... Τουρκία»: Η ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας έγινε με τη Σύμβαση Ανταλλαγής Πληθυσμών της Λοζάνης τον Ιανουάριο του 1923.

«Είναι αυτονόητο ότι το ανθρώπινο αυτό κύμα ανέτρεψε όλες τις ισορροπίες και τα δεδομένα της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας»: Με την έλευση των προσφύγων ενισχύθηκε δημογραφικά η χώρα, υλοποιήθηκε η αγροτική μεταρρύθμιση, εξασφαλίσθηκε άφθονο εργατικό δυναμικό, προϋπόθεση για τη βιομηχανική ανάπτυξη, και η χώρα στράφηκε στη αξιοποίηση των εγχώριων πλουτοπαραγωγικών πηγών και τη διαμόρφωση της εσωτερικής αγοράς.

Η ανακήρυξη της δημοκρατίας: εγκαθιδρύθηκε το Μάρτιο του 1924 από την ελληνική βουλή και επισημοποιήθηκε αυτή η πράξη με δημοψήφισμα τον Απρίλιο του ίδιου έτους. Πρώτος πρόεδρος της ελληνικής αβασίλευτης δημοκρατίας ήταν ο Αλέξανδρος Ζαΐμης.

Οι επεμβάσεις του στρατού και οι απόπειρες πραξικοπημάτων: Την περίοδο 1922 – 1936 έγιναν επτά στρατιωτικά κινήματα και πραξικοπήματα, δύο εκ των οποίων κατέληξαν στην επιβολή δικτατορίας. Το 1925 από τον Θεόδωρο Πάγκαλο και στις 4 Αυγούστου του 1936 από τον Ιωάννη Μεταξά.[Βλέπε αναλυτικά το παράθεμα 102 του σχολικού βιβλίου, σελ. 100).

«Ταυτόχρονα η εξωτερική βοήθεια... αποτελεσματικό τρόπο»: Το Σεπτέμβριο του 1923 ιδρύθηκε με πρωτοβουλία της Κοινωνίας των Εθνών η Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων ενώ το 1924 και 1928 συνάφθηκαν από το ελληνικό κράτος με την ΚΤΕ δύο δάνεια για την ολοκλήρωση της προσφυγικής αποκατάστασης.

6. Η ελληνική οικονομία κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου

«...είχε προωθήσει την αστικοποίηση της...»: η αστικοποίηση στην Ελλάδα ήταν αποτέλεσμα της έλευσης των προσφύγων και όχι τόσο της εσωτερικής μετανάστευσης από την ύπαιθρο στις πόλεις.

Βελτίωση των υποδομών: αναφέρεται στα έργα που έγιναν σε διάφορους τομείς όπως ύδρευση, ηλεκτροδότηση, συγκοινωνιακό δίκτυο, αποστραγγιστικά και αρδευτικά έργα στην ύπαιθρο.

Αναπτυξιακές πολιτικές: πολιτικές που στοχεύουν στην παραγωγική ανασυγκρότηση της χώρας στον αγροτικό, βιομηχανικό και τον τομέα των υπηρεσιών.

Εξάλειψη ελληνικού κοσμοπολιτισμού: λόγω της μικρασιατικής καταστροφής και της συνακόλουθης ανταλλαγής πληθυσμών οι Έλληνες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που διέθεταν επιχειρήσεις και αποτελούσαν την αστική τάξη αναγκάστηκαν να κάνουν επενδύσεις πλέον στο ελληνικό κράτος. Μέχρι το 1922 βιομηχανικές και εμπορικές επενδύσεις στην Ελλάδα δεν γίνονταν από τους Έλληνες αστούς.

7. Οι μεγάλες επενδύσεις

Εγγειοβελτιωτικά έργα: πρόκειται για τα αποξηραντικά, αρδευτικά και αποστραγγιστικά έργα που είχαν ως στόχο την βελτίωση της απόδοσης και της αύξησης των καλλιεργούμενων εδαφών.

8. Τράπεζα της Ελλάδος

Κοινωνία των Εθνών: Διεθνής Οργανισμός που ιδρύθηκε μετά τη Συνθήκη των ερσαλλιών (1919) με πρωτοβουλία των δυνάμεων της Αντάντ, των νικητριών του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, και είχε ως αποστολή τη διατήρηση της ειρήνης, την ειρηνική επίλυση των διαφορών μεταξύ των κρατών και τη διασφάλιση των κρατών – μελών από οποιαδήποτε επίθεση. Η πρόταση για την ίδρυση της έγινε από τον πρόεδρο των ΗΠΑ Ουίλσον τον Ιανουάριο του 1918. Η ιδέα του Ουίλσον έγινε δεκτή και η Κοινωνία των Εθνών απέκτησε επίσημη υπόσταση τον Ιανουάριο του 1920. Έδρα της ορίστηκε η Γενεύη.

Τράπεζα της Ελλάδος: Η διάκριση ανάμεσα στην Τράπεζα της Ελλάδος και τις υπόλοιπες δημόσιες τράπεζες(π.χ. Αγροτική, Εθνική) έγκειται στο γεγονός ότι η Τράπεζα της Ελλάδος ως εντολοδόχος του ελληνικού κράτους σχεδιάζει και εφαρμόζει την κυβερνητική οικονομική πολιτική, εκδίδει το νόμισμα κ.α. Οποιοσδήποτε άλλες δημόσιες τράπεζες λειτουργούν ως Ανώνυμες Εταιρείες(ΑΕ).

«Παρά τις αντιδράσεις της Εθνικής Τράπεζας»: Οι αντιδράσεις αυτές ήταν εύλογες, επειδή θα περιοριζόταν ο κεντρικός ρόλος της στην ελληνική οικονομία και τα κέρδη της.

Σταθερές ισοτιμίες της δραχμής με τα ξένα νομίσματα: Από το 1921 η δραχμή ακολούθησε μία συνεχή πορεία υποτίμησης, λόγω κυρίως της κυκλοφορίας ακάλυπτου(πληθωριστικού) χαρτονομίσματος. Η υποτίμηση αυτή ευνοούσε τη βιομηχανία, αλλά δημιουργούσε καχυποψία στο εξωτερικό και δεν προσείλκυε κεφάλαια. Με την ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος, ορίστηκε σταθερή ισοτιμία της δραχμής έναντι της αγγλικής λίρας, δηλαδή 375 δραχμές= 1 λίρα.

Μετατρεψιμότητα του νομίσματος : η ονομαστική αξία του νομίσματος αντιστοιχούσε σε χρυσό. Επίσης η δυνατότητα ενός κράτους να αγοράζει χρυσό με το εθνικό του νόμισμα.

Πιστοληπτική ικανότητα: είναι η φερεγγυότητα του πιστολήπτη, του φυσικού ή νομικού δηλαδή προσώπου το οποίο είναι αποδέκτης της πίστωσης. Ουσιαστικά η δυνατότητα για παράδειγμα ενός κράτους να δανείζεται και να αποπληρώνει τις υποχρεώσεις του.

«Η περίοδος αυτή από τη Νέα Υόρκη το 1929»: Η κρίση συντέλεσε στη φυγή κεφαλαίων από τη χώρα και στη μείωση των αποθεμάτων της Τράπεζας της Ελλάδος σε χρυσό και συνάλλαγμα. Τα γεγονότα αυτά ανάγκασαν τον Βενιζέλο να προχωρήσει σε άρση της ισοτιμίας της δραχμής και στην υποτίμηση της, αφού δεν κατόρθωσε να συνάψει νέο δάνειο από το εξωτερικό.

9. Η κρίση του 1932

«Την άνοιξη του 1932 των εξωτερικών δανείων»: Η αναστολή της μετατρεψιμότητας της δραχμής, δηλαδή η άρση της ισοτιμίας της, οδήγησε σε υποτίμηση της κατά 60%. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τα εισαγόμενα προϊόντα να γίνουν κατά 60% πιο ακριβά και να περιοριστούν οι εισαγωγές.

Κρατικός παρεμβατισμός: Πολιτική που ακολούθησαν μετά το 1929 τα κράτη με φιλελεύθερη οικονομία για να αντιμετωπίσουν την οικονομική κρίση. Ο κεντρικός έλεγχος του κράτους στα οικονομικά ζητήματα δεν σήμαινε την κατάργηση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής(ελεύθερη οικονομία της αγοράς). Για παράδειγμα στον τομέα

των επενδύσεων το κράτος αναλάμβανε πρωτοβουλίες για την τοποθέτηση κεφαλαίων σε διάφορους τομείς(π.χ. δημόσια έργα) ενώ παράλληλα έδινε κίνητρα στους ιδιώτες να επενδύουν εκεί που το κράτος θεωρούσε αναγκαίο παρέχοντας τους μονοπωλιακά προνόμια.

Πολιτική προστατευτισμού: για παράδειγμα με την κατάργηση του διεθνούς εμπορίου και των κεφαλαιαγορών, η κυβέρνηση αναγκάστηκε να ασκήσει πολιτική αυτάρκειας, επιβάλλοντας δασμούς στα εισαγόμενα προϊόντα και ενισχύοντας την εσωτερική αγορά.

«Στο εξωτερικό εμπόριο κυριάρχησε η μέθοδος του διακανονισμού κλήριγκ»: Αυτό οφειλόταν στη στενότητα του συναλλάγματος, λόγω του περιορισμού των εξαγωγών. Τα ελληνικά προϊόντα είχαν ακριβύνει εξαιτίας της υποτίμησης των ξένων νομισμάτων και συνεπώς περιορίστηκαν οι εξαγωγές τους.

«Η διαδικασία αυτή πέρα από τα αρνητικά είχε και θετικά στοιχεία»: Τα θετικά στοιχεία ήταν ο περιορισμός των εισαγωγών και η βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου, που ισοσκελίστηκε και έπαψε να είναι παθητικό, καθώς και η ενίσχυση του παραγωγικού δυναμικού της χώρας.

1. Το σύνταγμα του 1844

«Δεν ήταν δυνατόν να ανατραπεί ο Όθων»: Το ρωσικό κόμμα ήταν υπέρ της συγκεντρωτικής εξουσίας και επομένως υπέρ της βασιλείας. Η παραχώρηση συντάγματος, σύμφωνα με τις θέσεις των κομμάτων και τις επιθυμίες των Μεγάλων Δυνάμεων, δεν θα είχε ως αποτέλεσμα την αμφισβήτηση της βασιλικής εξουσίας, οπότε και το ρωσικό κόμμα τάχθηκε κι αυτό υπέρ της παραχώρησης συντάγματος.

Απαραβίαστο του οικογενειακού ασύλου: Το δικαίωμα κάθε ανθρώπου να μην επιτρέπει την είσοδο εκπροσώπων του νόμου στο σπίτι του παρά μόνο αν έχει εκδοθεί σχετικό ένταλμα από τη δικαιοσύνη.

Δικαίωμα του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι: Βασικά συνταγματικά δικαιώματα. Με το πρώτο επιτρέπονται οι συγκεντρώσεις ατόμων σε δημόσιους χώρους και με το δεύτερο η σύσταση ενώσεων και σωματείων με μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα. Τέτοιου είδους ενώσεις μπορεί να είναι και τα πολιτικά κόμματα.

Δικαίωμα καθολικής ψηφοφορίας για τους άνδρες: Μέχρι τότε δικαίωμα ψήφου αναγνωρίζονταν μόνο στους άνδρες που είχαν κτηματική περιουσία. Ο αποκλεισμός των γυναικών από την πολιτική ζωή δεν ήταν χαρακτηριστικό μόνο της ελληνικής κοινωνίας κατά το 19ο αιώνα, αλλά όλων των προηγμένων κρατών. Πλήρη πολιτικά δικαιώματα (εκλέγειν και εκλέγεσθαι) οι γυναίκες στην Ελλάδα απέκτησαν μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

«Συνταγματική..... κλήρωση»: Η συγκρότηση των κοινοβουλευτικών επιτροπών, μετά τις εκλογές και την σύγκληση της νέας βουλής, δεν γίνονταν το 19ο αιώνα αναλογικά με βάση την δύναμη των κομμάτων. Αλλά αναδεικνύονταν από τα υπάρχοντα κόμματα ένας εκπρόσωπος ύστερα από κλήρωση, γεγονός που υποχρέωνε τα κόμματα να συμπράττουν για να παρθούν αποφάσεις.

«Ίσως οι φιλελεύθερες πολιτικές διαδικασίες..... κοινωνίας»: Οι φιλελεύθερες πολιτικές διαδικασίες (βουλή, εκλογές, δικαίωμα ψήφου) δεν κατοχυρώθηκαν ύστερα από μαζικές λαϊκές κινητοποιήσεις. Αντιθέτως πρόκειται για πιστή αντιγραφή αντίστοιχων διαδικασιών που είχαν κατοχυρωθεί στο γαλλικό και βελγικό σύνταγμα του 1840(«μίμηση δυτικών προτύπων») και οι οποίες έγινε προσπάθεια να εφαρμοστούν σε μία ελληνική κοινωνία που δεν παρουσίαζε τους ίδιους ρυθμούς ανάπτυξης όπως οι δυτικές ευρωπαϊκές χώρες.

«ο κοινοβουλευτισμός στην Ελλάδα ρίζωσε..»: Ο κοινοβουλευτισμός εδραιώθηκε στην Ελλάδα από το 1875 και μετά, όταν κατοχυρώθηκε η «αρχή της δεδηλωμένης» από τον Χαρίλαο Τρικούπη και έτσι εμπεδώθηκε ο δικομματισμός.

2. Η παρακμή των «ξενικών κομμάτων» την περίοδο της συνταγματικής μοναρχίας.

Περίοδος συνταγματικής μοναρχίας: Πρόκειται για την περίοδο μεταξύ των δύο συνταγμάτων από το 1844 έως το 1864.

Ικανοποιήθηκαν όλα τα αιτήματα που είχαν σχέση με την Ορθόδοξη Εκκλησία: Το κυριότερο ζήτημα σχετιζονταν με το αυτοκέφαλο της Ορθόδοξης Ελληνικής Εκκλησίας που θεσπίστηκε το 1833 και προέβλεπε

τη διοικητική αυτονομία της Ελλαδικής Εκκλησίας από το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Κατά την περίοδο του Κριμαϊκού Πολέμου: Ο Κριμαϊκός Πόλεμος (1853 – 1856) ξεκίνησε ως σύγκρουση της Ρωσίας με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Το 1854 Αγγλία και Γαλλία συμμετείχαν στον πόλεμο ως σύμμαχοι των Οθωμανών και υποχρέωσαν τη Ρωσία να υποχωρήσει, υπογράφοντας τη συνθήκη των Παρισίων(1856), που επιβεβαίωνε το δόγμα της εδαφικής ακεραιότητας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

«Η βίαιη συμπεριφορά της Γαλλίας και της Αγγλίας απέναντι στην Ελλάδα, με το ναυτικό αποκλεισμό της χώρας»: Στη διάρκεια του Κριμαϊκού Πολέμου έγιναν από ελληνικής πλευράς προσπάθειες εξέγερσης της Θεσσαλίας, της Ηπείρου και της Μακεδονίας, οι οποίες όμως ήταν ανεπιτυχείς. Η στάση αυτή της Ελλάδας θεωρήθηκε εχθρική προς τις Μεγάλες Δυνάμεις, οι οποίες αντέδρασαν με ναυτικό αποκλεισμό του Πειραιά(1854 – 1857).

3. Η «νέα γενιά».

Η μείωση των αναλφάβητων στον ανδρικό πληθυσμό: Η εκπαίδευση των γυναικών προβλεπόταν από σχετικό νόμο που είχε ψηφιστεί το 1834. Ωστόσο, ήταν πολύ περισσότερα τα αγόρια που πήγαιναν στο σχολείο απ' ό,τι τα κορίτσια, για λόγους που είχαν σχέση με τη δομή και τη νοοτροπία της ελληνικής κοινωνίας.

Απλούστερη διοίκηση: Κατά την οθωμανική περίοδο επικρατούσε ένα αυστηρά συγκεντρωτικό και γραφειοκρατικό σύστημα. Στόχος του συστήματος αυτού ήταν ο έλεγχος του κράτους από τους Βαυαρούς, που είχαν ελάχιστη εμπιστοσύνη στους Έλληνες.

4. Η Εθνοσυνέλευση 1862 – 1864

Των πεδινών και των ορεινών : Οι ονομασίες των κομμάτων προέρχονται από τις αντίστοιχες των πολιτικών παρατάξεων κατά τις εθνοσυνελεύσεις της Γαλλικής Επανάστασης.

Πολιτισμική εξάπλωση στην Οθωμανική Αυτοκρατορία: Πρόκειται για εκδοχή της Μεγάλης Ιδέας που συνοψίζεται στην αντίληψη περί επικράτησης της ελληνικής παιδείας και του ελληνικού πολιτισμού σε όλους τους πληθυσμούς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Βασιλευομένη δημοκρατία αντί της μέχρι τότε συνταγματικής μοναρχίας: Η μείωση των εξουσιών του βασιλιά δηλώνεται και με την αλλαγή του πολιτεύματος. Πριν από το σύνταγμα του 1864 το πολίτευμα ήταν μοναρχικό, ενώ μετά το 1864 δημοκρατικό.

Γ. 1. Η εδραίωση του δικομματισμού

Τρικουπικό και Δηλιγιανικό κόμμα: Τα πραγματικά ονόματα των δύο αυτών κομμάτων ήταν : «Νεωτερικόν» (του Τρικούπη) και «Εθνικόν» (του Δηλιγιάννη).

Το 1893 το κράτος κήρυξε πτώχευση: Για το εκσυγχρονιστικό πρόγραμμα του Χαρίλαου Τρικούπη είχαν δαπανηθεί πολλά χρήματα, για τα οποία είχαν συναφθεί δάνεια από το εξωτερικό. Για την εξυπηρέτηση των δανείων αυτών το κράτος υποχρεωνόταν να συνάψει νέα δάνεια, τα οποία επιβάρυναν ακόμα περισσότερο το δημόσιο χρέος. Όταν το 1893 ο Τρικούπης επιχείρησε να ζητήσει νέο δάνειο για να εξυπηρετηθούν παλαιά χρέη, απέτυχε και υποχρεώθηκε να κηρύξει την Ελλάδα σε πτώχευση. Στις 10 Δεκεμβρίου 1893, από το βήμα της Βουλής ανακοίνωσε την πτώχευση με την φράση: «Δυστυχώς επτωχεύσαμεν».

Εκχρηματισμός της οικονομίας: Ο Δηλιγιάννης επέκρινε το κοινωνικό κόστος του εκσυγχρονισμού: για την εφαρμογή του εκσυγχρονιστικού προγράμματος του Τρικούπη απαιτούνταν κεφάλαια από το εξωτερικό. Για να είναι δυνατή η εξυπηρέτηση των δανείων, επιβάλλονταν φόροι, συνήθως έμμεσοι, που επιβάρυναν εξίσου όλα τα στρώματα του πληθυσμού και επομένως ήταν δυσβάσταχτοι για τους πιο φτωχούς.

Τυχοδιωκτικό χρηματιστικό κεφάλαιο: Κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα οι επενδύσεις στα ανεπτυγμένα κράτη της Ευρώπης δεν ήταν επικερδείς με συνέπεια πολλά κεφάλαια, ιδίως Ελλήνων κεφαλαιούχων, να επενδύονται στην Ελλάδα , με μικρό χρονικό ορίζοντα και με στόχο το άμεσο και μεγάλο κέρδος.

Αργή οικονομική ανάπτυξη βασισμένη σε παραδοσιακές παραγωγικές δραστηριότητες: Μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης που απέκλειε την απόλυτη κυριαρχία του χρηματιστικού κεφαλαίου δίνοντας βαρύτητα όχι τόσο στην ραγδαία εκβιομηχάνιση όσο στην ανάπτυξη της βιοτεχνίας και της γεωργίας.

2. Η οργάνωση των κομμάτων κατά το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα.

Η βάση των κομμάτων δεν είχε τυπική οργάνωση: Τα κόμματα δεν είχαν οργανώσει τους οπαδούς τους με την ίδρυση τοπικών οργανώσεων, που θα αντιπροσώπευαν το κόμμα στην περιφέρεια, ούτε υπήρχαν μηχανισμοί επικοινωνίας και ελέγχου ανάμεσα στην ηγεσία και στους κατά τόπους οπαδούς των κομμάτων. Γι' αυτό, πολλές φορές η δράση τοπικών κομματικών παραγόντων ήταν ανεξέλεγκτη.

Το εκλογικό σύστημα... θετικά ή αρνητικά: Οι εκλογείς κατά τη διάρκεια της ψηφοφορίας έπρεπε να ψηφίσουν όλους τους υποψήφιους βουλευτές της περιφέρειας τους με θετική ή αρνητική ψήφο. Στα εκλογικά τμήματα υπήρχαν τόσες κάλπες όσοι και υποψήφιοι. Για να ψηφίσουν θετικά έναν υποψήφιο, έπρεπε να ρίξουν το σφαιρίδιο στο δεξιό μέρος της κάλπης που εξωτερικά είχε άσπρο χρώμα και έγραφε τη λέξη ΝΑΙ. Για να δηλώσουν ότι δεν επιθυμούσαν την εκλογή κάποιου άλλου, έπρεπε να ρίξουν το σφαιρίδιο στο αριστερό μέρος της κάλπης που εξωτερικά είχε μαύρο χρώμα και έγραφε τη λέξη «ΟΧΙ».

Στην Ελλάδα πολλές κοινωνικοοικονομικές αντιθέσεις αμβλύνονταν μέσω των πελατειακών σχέσεων: Μέσα από τις πελατειακές σχέσεις, βάση των οποίων ήταν η προσωπική γνωριμία, πολλοί βελτίωναν τη θέση τους στην ελληνική κοινωνία με διορισμό σε δημόσιες θέσεις ή άλλες εξυπηρετήσεις. Γι' αυτούς δεν υπήρχε λόγος να συμμετέχουν σε συλλογικές ταξικές διεκδικήσεις, γι' αυτό και δεν προέκυψε η δημιουργία ταξικών κομμάτων.

Σχετική αυτονομία της πολιτικής ελίτ από την κοινωνία: Οι αρχηγοί και τα ανώτερα στελέχη των κομμάτων, που αποτελούν την πολιτική ελίτ, δεν είχαν άμεση επαφή με τους απλούς ψηφοφόρους. Ήταν σαν να αποτελούσαν μια ξεχωριστή κοινωνική ομάδα, με κοινούς σκοπούς, αποκομμένοι από τους σκοπούς των ψηφοφόρων τους. Έτσι οι ταξικές αντιθέσεις δεν εκδηλώνονταν σε πολιτικό επίπεδο με την συγκρότηση ταξικών κομμάτων.

3. Από τη χρεωκοπία στο στρατιωτικό κίνημα στο Γουδί

Διαπίστωναν ότι μεγάλωνε η απόσταση από τα ευρωπαϊκά κράτη: ένα από τα οράματα του Τρικούπη ήταν ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της χώρας, δηλαδή ο εκδυτικισμός της.

Οι αξιωματικοί του στρατού ήταν επίσης δυσαρεστημένοι: Η δυσαρέσκεια προέρχονταν από την κατάσταση στο στράτευμα. Κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα, ο αριθμός των ανδρών που υπηρετούσε στο στρατό έφθινε και οι δαπάνες για τη συντήρηση και τον εξοπλισμό τους μειώνονταν σταθερά.

Η εμφάνιση της κοινοβουλευτικής ομάδας των Ιαπώνων: η ομάδα αυτή υπό τον Στέφανο Δραγούμη (και όχι τον Δημήτριο Γούναρη) δεν εμφανιζόταν ως ξεχωριστό κόμμα. Την ονομασία Ιάπωνες πήραν από τον διευθυντή της εφημερίδας *Ακρόπολις* Β. Γαβριηλίδη, στο φύλλο της 10^{ης} Φεβρουαρίου 1907, λόγω της μαχητικότητας που έδειχναν στις συνεδριάσεις της βουλής για κάθε ζήτημα.

Αναθεωρητική Εθνοσυνέλευση : Είναι η Βουλή που προβαίνει σε τροποποίηση μη θεμελιωδών διατάξεων του συντάγματος. Π.χ. δεν μπορεί να θίξει το πολίτευμα

Συντακτική Εθνοσυνέλευση: Είναι η βουλή που ψηφίζει το σύνταγμα εκ νέου.

Δ.1. Το Κόμμα των Φιλελευθέρων

(Ο Βενιζέλος) εξελέγη χωρίς να συμμετέχει στην προεκλογική αναμέτρηση: Ο Βενιζέλος απουσίαζε στην Ελβετία κατά την προεκλογική περίοδο, είχε όμως υποδειχθεί ως υποψήφιος βουλευτής Αττικοβοιωτίας.

Με την ομιλία του στην πλατεία Συντάγματος.... υποστήριξε μετριοπαθείς μεταρρυθμίσεις: Ενώ το συγκεντρωμένο πλήθος κραύγαζε συνθήματα υπέρ της συγκρότησης Συντακτικής Συνέλευσης, που θα είχε ως σκοπό την πλήρη ανατροπή του συντάγματος και την αλλαγή του καθεστώτος και του πολιτεύματος, ο Βενιζέλος τάχθηκε υπέρ της απλής αναθεώρησης του υπάρχοντος συντάγματος.

(Ο Βενιζέλος) αντιμετώπιζε προβλήματα με την εξασφάλιση ψήφου εμπιστοσύνης: Κατά την πρώτη ψηφοφορία, στις 9 Οκτωβρίου 1910, παρατηρήθηκε έλλειψη απαρτίας, ενώ κατά την δεύτερη, σε σύνολο 362 βουλευτών ήταν παρόντες 266. Από αυτούς την κυβέρνηση υπερψήφισαν 208. Την πλειοψηφία αυτή ο Βενιζέλος δεν τη θεώρησε αρκετή, έβλεπε όμως με σκεπτικισμό το ενδεχόμενο να παρουσιάζεται συχνά το φαινόμενο της έλλειψης απαρτίας, γι' αυτό και σε συνεννόηση με τον βασιλιά προχώρησε στην προκήρυξη εκλογών.

Επετράπη στο βασιλιά... διαδικασία της αναθεώρησης: Ο Βενιζέλος πίστευε ότι με την τακτική υποστήριξης του βασιλιά συνέβαλε στην εμπέδωση ενός κλίματος εθνικής σύμπνοιας, την οποία είχε ανάγκη σε μια ιδιαίτερα κρίσιμη περίοδο (πολεμική ετοιμότητα και υλοποίηση των εθνικών διεκδικήσεων).

Δ.2. Τα Αντιβενιζελικά Κόμματα

Τα ένωνε ένας συντηρητικός προσανατολισμός: ο συντηρητισμός τους προέρχονταν κυρίως από την αντιπολιτευτική τους διάθεση εναντίον του Κόμματος των Φιλελευθέρων. Αυτό που επεδίωκαν ήταν η διατήρηση του παλαιού πολιτικού σκηνικού, που θα απέτρεπε την αύξηση της δύναμης των Φιλελευθέρων. Γι' αυτό, μετά τις εκλογές για αναθεωρητική βουλή το 1910, εμφανίστηκαν ως συμπαγής ομάδα «ηνωμένων κομμάτων».

Η οικονομική πολιτική του Βενιζέλου έδειχνε να ευνοεί, κυρίως τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα : Το πρόβλημα είναι πιο περίπλοκο απ' ότι φαίνεται, γι' αυτό και η στάση του Ραλλικού Κόμματος δεν ήταν σαφής. Ο Βενιζέλος τάχθηκε υπέρ της οικογενειακής αγροτικής ιδιοκτησίας, δηλαδή εναντίον των γαιοκτημόνων. Την τακτική αυτή, που ευνοούσε τον καπιταλιστικό τρόπο ανάπτυξης, επικροτούσαν μεγάλα τμήματα του αστικού πληθυσμού, γιατί προωθούσε μια αντιπροσωπευτική πολιτική για τη γεωργία και θα είχε ευεργετική επίπτωση στη διαμόρφωση των τιμών των αγροτικών προϊόντων. Έτσι, η πολιτική του Βενιζέλου δεν ευνοούσε όλα ανώτερα στρώματα, γιατί ήταν αντίθετη με τα συμφέροντα των ιδιοκτητών των μεγάλων κτημάτων.

Το ραλλικό κόμμα δεν είχε κάποιο συγκροτημένο πρόγραμμα για την οικονομική ανάπτυξη: Από τα παραπάνω φαίνεται πόσο περίπλοκο ήταν το οικονομικό πρόβλημα. Η πολιτική του ραλλικού κόμματος για την οικονομία δεν μπορούσε να διαμορφωθεί εύκολα, γιατί σε πολλά σημεία ήταν σύμφωνη με τις ενέργειες του Βενιζέλου, από την άλλη όμως, ζητούμενο ήταν να υπάρχει σαφής διάσταση απόψεων με το κόμμα που είχε την εξουσία.

Υποστήριζαν την «Ανόρθωση» που κατά την εκτίμηση τους δεν μπόρεσαν να υλοποιήσουν οι Βενιζελικοί: Αντίθετα με την εκτίμηση του Εθνικού Κόμματος, κατά τη διετία 1911 – 1912 η οικονομία της Ελλάδας γνώρισε σταθεροποίηση και ανάπτυξη. Αυτό είχε ως συνέπεια να γίνει δυνατή η σύναψη δανείου, που χρησιμοποιήθηκε για την αναδιοργάνωση του στρατού και του στόλου, με αποτέλεσμα την κατάλληλη προετοιμασία της χώρας για τους Βαλκανικούς Πολέμους.

Δ.3. Τα αριστερά κόμματα

Με σοσιαλιστικές ιδέες ξένες προς την κοινωνική βάση στην οποία ήθελαν να απευθυνθούν: οι κατώτερες κοινωνικές τάξεις, εργάτες των πόλεων και κολίγοι στα μεγάλα τσιφλίκια, που αποτελούσαν πάνω από το 60% του πληθυσμού, με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, ήταν αδύνατο να κατανοήσουν τις σοσιαλιστικές θεωρίες και τις θεωρούσαν ξένες προς τα συμφέροντά τους.

Διανομή των αγαθών ανάλογα με τις ανάγκες του καθενός: δικαιότερη κατανομή του πλούτου, όπως για παράδειγμα η διανομή της γης στους ακτήμονες.

Κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής: Κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής(π.χ. τα εργοστάσια) και επιβολή κοινωνικού και εργατικού ελέγχου σε αυτά.

Συνταγματική μεταβολή: η Κοινωνιολογική Εταιρεία ήταν υπέρ της ψήφισης νέου συντάγματος και αλλαγής του πολιτεύματος με την ανακήρυξη της αβασίλευτης δημοκρατίας. Την τελευταία την θεωρούσε απαραίτητη προϋπόθεση για την οικονομική και κοινωνική εξέλιξη της χώρας.

Δ.4. Ο Εθνικός Διχασμός (1915 – 1922)

Ο βασιλιάς και το Γενικό Επιτελείο είχαν διαφορετική εκτίμηση: Το επιχείρημα όσων υποστήριζαν τις Κεντρικές Δυνάμεις ήταν ότι η Αντάντ δεν πρόσφερε καμιά εγγύηση στην Ελλάδα για τα οφέλη μετά τον πόλεμο, ούτε και για την εδαφική της ακεραιότητα απέναντι στη Βουλγαρία, που διεκδικούσε εδάφη της Μακεδονίας. Εξάλλου, η πρόταση του Βενιζέλου για παραχώρηση της Καβάλας στους Βουλγάρους, με αντάλλαγμα τη δυτική ζώνη της Μικράς Ασίας, δεν ικανοποιούσε τους στόχους της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και επέτεινε τις εσωτερικές αντιθέσεις.

Ο Βενιζέλος συγκρότησε δική του κυβέρνηση στη Θεσσαλονίκη: Οι φιλογερμανικές κυβερνήσεις είχαν επιτρέψει την κάθοδο των βουλγαρικών στρατευμάτων στη Ανατολική Μακεδονία εφόσον οι Βούλγαροι είχαν μπει στον πόλεμο στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων. Η Αντάντ αντέδρασε με κατοχή της Θεσσαλονίκης, στην οποία ο Βενιζέλος συγκρότησε την επαναστατική του κυβέρνηση. Ακολούθησε κατάληψη του Πειραιά από τους Γάλλους και η απομάκρυνση του βασιλιά.

Η απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου και η δολοφονία του Ίωνος Δραγούμη: Η απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου έγινε στις 30 Ιουλίου 1920 στο σιδηροδρομικό σταθμό της Λυόν, από δύο απότακτους αξιωματικούς, και είχε ως συνέπεια τον ελαφρύ τραυματισμό του Βενιζέλου. Η είδηση αυτή προκάλεσε την επόμενη ημέρα στην Ελλάδα την αντίδραση εξτρεμιστικών βενιζελικών στοιχείων που προκάλεσαν επεισόδια, τα γνωστά ως «Ιουλιανά». Σ' αυτά περιλαμβάνεται και η δολοφονία του Ίωνος Δραγούμη από άνδρες των «Ταγμάτων ασφαλείας».

Η συνασπισμένη αντιπολίτευση απροσδόκητα κέρδισε τις εκλογές: Η βασικότερη αιτία για την αποτυχία του Βενιζέλου ήταν η κόπωση από τη συμμετοχή της χώρας σε μακροχρόνιους πολέμους και η καθυστέρηση των κοινωνικών μεταρρυθμίσεων. Οι αντιβενιζελικοί εκμεταλλεύθηκαν τις περιστάσεις, υποστηρίζοντας την πολιτική ειρήνευσης.

Το μέτωπο κατέρρευσε, με αποτέλεσμα την ολοκληρωτική ήττα: Πρόκειται για το Μικρασιατικό Πόλεμο, με τον οποίο έγινε ανεπιτυχής προσπάθεια αντιμετώπισης του στρατού του Κεμάλ, ύστερα από στρατηγικά άστοχη προέλαση στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας, ενώ παράλληλα η Ελλάδα έχανε σταδιακά τα διπλωματικά στηρίγματα της.

Ε. Το Σοσιαλιστικό Κόμμα

Οι πλούσιοι γίνονταν πλουσιότεροι και οι φτωχοί φτωχότεροι : Κατά τη δεκαετία 1910 – 1920 τα ημερομίσθια των εργατών αυξήθηκαν περίπου κατά 50%, ενώ ο τιμάριθμος, την ίδια περίοδο, αυξήθηκε κατά 300 – 400 %. Τα ημερομίσθια των γυναικών ήταν χαμηλότερα κατά 50% από εκείνα των ανδρών.

Σταδιακά απομακρύνθηκε από την κοινοβουλευτική δημοκρατία: Η μεταβολή στις θέσεις του ΣΕΚΕ σχετίζεται με τις πολιτικές αλλαγές στη Ρωσία, μετά την επανάσταση των μπολσεβίκων τον Οκτώβριο του 1917.

Δικτατορία του προλεταριάτου: μεταβατικό πολιτικό σύστημα, πριν από την εγκαθίδρυση της σοσιαλιστικής αταξικής κοινωνίας, σύμφωνα με το

οποίο η εργατική τάξη θα αναλάβει την εξουσία μετά την κατάλυση του καπιταλιστικού συστήματος και του αστικού κράτους.

ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ (19^{ος} – 20^{ος} αιώνας)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^Ο ΑΙΩΝΑ

Εισαγωγή

Κουτσοβλαχικό Ζήτημα: Οι Κουτσόβλαχοι μιλούσαν λατινογενή γλώσσα από την εποχή της ρωμαιοκρατίας, αλλά είχαν ελληνική υπηκοότητα και εθνική συνείδηση. Στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα υποκινήθηκε, με αφορμή τις εθνικιστικές τάσεις του νεοσύστατου τότε ρουμανικού κράτους, ένα πολιτικό ζήτημα: οι Ρουμάνοι ήθελαν με αφορμή την γλώσσα να προσηλυτίσουν τους Κουτσόβλαχους (κύρια έδρα τους το Μέτσοβο) στη ρουμανική ιδέα. Παρ' όλο που όμως διέθεσαν άφθονα χρήματα για την ίδρυση σχολείων, δεν κατόρθωσαν να προσελκύσουν παρά ελάχιστους.

1.Ο διωγμός του 1914(ο πρώτος διωγμός)

Το ζήτημα της κατακύρωσης των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου: Με τη λήξη των Βαλκανικών Πολέμων και την υπογραφή της συνθήκης του Βουκουρεστίου (Αύγουστος 1913) αναγνωρίστηκε από τις Μεγάλες Δυνάμεις η ελληνική επικυριαρχία στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου τα οποία ενσωματώθηκαν στο ελληνικό κράτος με τη Συμφωνία των Αθηνών το Νοέμβριο του 1913.

Αρμένιοι : Η κοινή τύχη στα χρόνια της Τουρκοκρατίας δημιούργησε τις προϋποθέσεις ώστε οι Έλληνες και οι Αρμένιοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας να ακολουθήσουν πορεία παράλληλη στην οικονομική και κοινωνική τους εξέλιξη και στην πολιτιστική τους ανάπτυξη. Οι Νεότουρκοι, που είχαν ήδη αρχίσει ένα πρόγραμμα εκτουρκισμού των μειονοτήτων μέσα στα όρια του κράτους τους, προσπάθησαν να εξουθενώσουν τους Αρμένιους υπηκόους με ποικίλους τρόπους.

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο: Ο πατριάρχης ήταν ο θρησκευτικός και κοσμικός ηγέτης των ορθοδόξων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

2. Άλλα προσφυγικά ρεύματα

Παράλληλα με την άφιξη ως σύμμαχοι των Γερμανών: Το φθινόπωρο του 1915 η Βουλγαρία εισέρχεται στον πόλεμο στο πλευρό της Γερμανίας. Το Σεπτέμβριο του 1916 ο βουλγαρικός στρατός μπαίνει στην Καβάλα.

Με βάση αυτό.... (υπογραφή της συνθήκης): Στην Ανατολική Ρωμυλία(σημερινή Νότια Βουλγαρία), ο διευθυντής της εφημερίδας *Φιλιππούπολις*, Δ.Ι. Κουμαριανός, γράφει στο φύλλο της 15^{ης} Ιουλίου 1906: «Ο καταδιωγμός του ελληνικού στοιχείου, η εκμηδένισις, η εξαφάνισις του από προσώπου της βουλγαρικής γης ευρίσκονται πλέον εις την ημερησίαν διάταξιν». Επίσης, από τον Ιούνιο του 1917, που η Ελλάδα τάχθηκε επίσημα στο πλευρό της Αντάντ, η διαβίωση των Ελλήνων που είχαν απομείνει στην περιοχή έγινε δυσχερέστατη.

Λόγω της Ρωσικής Επανάστασης: Ξέσπασε τον Οκτώβριο του 1917.

Τα ιταλοκρατούμενα Δωδεκάνησα: Στις 21 Απριλίου 1912 ιταλικά στρατεύματα αποβιβάζονται στη Ρόδο.

3. Η Περίθαλψη

Υπουργείο Περιθάλψεως: Συστάθηκε στις 14 Ιουνίου 1917.

4. Παλιννόστηση

Μετά τον τερματισμό του πολέμου για την Τουρκία: Ο πόλεμος ανάμεσα στην Αντάντ και στην Τουρκία τερματίστηκε στις 17/30 Οκτωβρίου 1918 με την ανακωχή του Μούδρου.

Ύπατη Αρμοστεία της Σμύρνης: Στις 8 Μαΐου 1919 έφτασε στη Σμύρνη ως ύπατος αρμοστής ο Αριστείδης Στεργιάδης.

Β. ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

1. Η έξοδος

Οι εθνικές βλέψεις πραγματικότητα: πρόκειται για την ολοκλήρωση του οράματος της «Μεγάλης Ιδέας».

Το Κόμμα των Φιλελευθέρων ηττήθηκε στις εκλογές: Οι εκλογές έγιναν την 1^η Νοεμβρίου 1920. Η «Ηνωμένη Αντιπολίτευσις» πήρε λιγότερες ψήφους από τους βενιζελικούς, αλλά διπλάσια κοινοβουλευτική δύναμη λόγω του εκλογικού συστήματος(πλειοψηφικό με ευρεία περιφέρεια). Οι Φιλελεύθεροι κέρδισαν με συντριπτική πλειοψηφία σε μερικές περιφέρειες και έχασαν με μικρή διαφορά σε άλλες.

Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος επέστρεψε στην Ελλάδα: Με το δημοψήφισμα της 22ας Νοεμβρίου 1920. Υπέρ της επανόδου του Κωνσταντίνου ψήφισαν 999.960 και κατά 10.383. Σημειωτέον ότι στις

βουλευτικές εκλογές που έγιναν τρεις εβδομάδες πριν οι Φιλελεύθεροι και Ηνωμένη Αντιπολίτευση έλαβαν συνολικά 744.481 ψήφους (375.803 οι Φιλελεύθεροι και 368.678 η Ηνωμένη Αντιπολίτευση).

Αυτό έδωσε την αφορμή απέναντι στην Ελλάδα: Οι Σύμμαχοι (Αγγλία, Γαλλία, Ιταλία) το Φεβρουάριο του 1921 κάλεσαν τον Κεμάλ, χωριστά από τον σουλτάνο, να στείλει αντιπρόσωπο στη συνδιάσκεψη που οργάνωσαν στο Λονδίνο για επίλυση του Μικρασιατικού Ζητήματος.

Πόντος: Τον Ιανουάριο του 1920 ιδρύθηκε η Ποντοαρμενική Ομοσπονδία, που αναγνωρίστηκε από τη Συνθήκη των Σεβρών. Το Νοέμβριο του ίδιου χρόνου ο Κεμάλ νίκησε τους Αρμένιους στο Ερζερούμ και οι Έλληνες του Πόντου υπέστησαν τα πάνδεινα λόγω της εκδικητικής μανίας και του εθνικού φανατισμού των Τούρκων.

2. Το πρώτο διάστημα

Οι πρόσφυγες ήταν ψυχικά τραυματισμένοι από την απώλεια συγγενών και φίλων: ήταν σπάνιες οι περιπτώσεις που μια οικογένεια είχε διασωθεί ολόκληρη και δε θρηνούσε θύματα.

3. Η Σύμβαση της Λοζάνης

Η συνθήκη ειρήνης της Λοζάνης: αφορούσε αποκλειστικά τη διευθέτηση των συνόρων και εν γένει του εδαφικού καθεστώτος μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Με βάση τη συνθήκη αυτή ορίστηκαν ως σύνορα μεταξύ των δύο χωρών ο ποταμός Έβρος.

Γ. Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

1. Η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων

Η ελληνική κυβέρνηση: Πρόκειται για την κυβέρνηση του Στυλιανού Γονατά (14/11/1922 – 11/1/1924)

ΕΑΠ: Ιδρύθηκε με βάση το Πρωτόκολλο της 28ης Σεπτεμβρίου 1923 της Γενεύης. Πρώτος πρόεδρος ορίστηκε ο Henry Morgenthau, μέλος του Συμβουλίου Περιθάλψεως της Μέσης Ανατολής και πρώην πρεσβευτής των ΗΠΑ στην Κωνσταντινούπολη, και μέλη τον εκπρόσωπο της Τράπεζας της Αγγλίας John Campell και τους Στέφανο Δέλτα και Περικλή Αργυρόπουλο.

Υπουργείο Γεωργίας: Δημιουργείται για πρώτη φορά το 1910 από τον Ελ. Βενιζέλο («Περί συστάσεως Υπουργείου Γεωργίας, Εμπορίου και

Βιομηχανίας», ΦΕΚ 159/4 -5 – 1910). Το 1917 ο Βενιζέλος ίδρυσε χωριστό υπουργείο για τα θέματα Γεωργίας. Στο υπουργείο δημιουργήθηκε ιδιαίτερη διεύθυνση «Εσωτερικού αποικισμού», η οποία επιφορτιζόταν με «την μέριμναν περί εγκαταστάσεως ακτημόνων γεωργών και προσφύγων, τον εφοδιασμόν αυτών διά των αναγκαίων εφοδίων, την παρακολούθησιν της επιδόσεως αυτών και την ανάπτυξιν της πίστεως αυτών δια των συνεταιρισμών».

Το ποσό από δύο δάνεια(1924, 1928): Το πρώτο δάνειο χορηγήθηκε με πολύ δυσμενείς όρους, αλλά υπήρχαν τότε επείγουσες ανάγκες. Εξασφαλίστηκε, όπως και το δεύτερο, με τη μεσολάβηση της Κοινωνίας των Εθνών και ήταν ύψους 12.300.000 λιρών Αγγλίας.

Σηροτρόφοι: Οι καλλιεργητές μεταξοσκώληκα για παραγωγή μεταξιού.

Ήταν δυνατόν να χρησιμοποιηθούν τα μουσουλμανικά κτήματα και τα κτήματα των Βουλγάρων μεταναστών: Οι παραχωρηθέντες κλήροι προέρχονταν κατά 80% από τα κτήματα των ανταλλαξίμων μουσουλμάνων και Βουλγάρων.

2. Αγροτική αποκατάσταση

Κτηματογράφηση: Η οριοθέτηση των συνόρων των κτημάτων. Η δημιουργία περιφράξεων, το κτηματολόγιο.

3. Αστική αποκατάσταση

Οικιστικά προγράμματα: έργα υποδομών (π.χ. αποχετευτικό σύστημα, χώροι πρασίνου κ.α.) που θα συνδέονταν με τη δημιουργία των προσφυγικών συνοικισμών στις πόλεις.

Εύποροι πρόσφυγες: οι εφοπλιστές, χρηματιστές, μεγαλέμποροι και βιομήχανοι Μικρασιάτες που κατάφεραν να διασώσουν τα χρηματικά τους κεφάλαια μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή.

Αποροι πρόσφυγες: οι εργάτες, αγρότες και μικροαστοί Μικρασιάτες καθώς και όσοι , ανεξαρτήτου κοινωνικής θέσης είχαν χάσει τις περιουσίες τους και είχαν υποστεί μία απότομη κοινωνική και οικονομική έκπτωση.

Άθλιες συνθήκες διαβίωσης για πολλά χρόνια: αρκετές οικογένειες άπορων αστών προσφύγων δεν είχαν αποκτήσει στέγαση ακόμα και μετά τη δεκαετία του 1940 και 1950 εξακολουθώντας να ζουν υπό εξαιρετικά δυσχερείς συνθήκες.

Δ. Η αποζημίωση των ανταλλαξίμων και η ελληνοτουρκική προσέγγιση.

1. Η αποζημίωση των ανταλλαξίμων

Γενική Διεύθυνση Ανταλλαγής Πληθυσμών: έπαιρνε κυρίως αποφάσεις για τις μετακινήσεις, την κατεύθυνση και την ροή των προσφύγων και διαχειριζόταν τα ζητήματα που αφορούσαν τα εγκαταλελειμμένα κτήματα στην Τουρκία.

Η δυσφορία του προσφυγικού κόσμου μεγάλωνε: Στις εκλογές του Νοεμβρίου του 1926 τα σωματεία και οι σύλλογοι των προσφύγων προσανατολίζονταν σε αποχή από τις εκλογές ως ένδειξη διαμαρτυρίας για την μη, μέχρι τότε, καταβολή των αποζημιώσεων.

2. Η ελληνοτουρκική προσέγγιση

Επίμαχα θέματα Σύμβασης Αγκυρας και Συμφωνίας Αθηνών: πρόκειται για τα οικονομικά ζητήματα και ειδικότερα το θέμα των αποζημιώσεων των προσφύγων ανταλλαξίμων.

Το ζήτημα των «φυγάδων»: οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου, που έφυγαν το 1914 – 1918 λόγω των διώξεων και επέστρεψαν μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Αυτούς οι Τούρκοι τους θεωρούσαν μη εγκατεστημένους πριν την 30^η Οκτωβρίου 1918 και ζητούσαν να μην εξαιρεθούν της Ανταλλαγής Πληθυσμών.

Οριζε ότι οι ανταλλάξιμες περιουσίες των Ελλήνων και Τούρκων περιέρχονταν στην κυριότητα του τουρκικού και ελληνικού δημοσίου αντίστοιχα: συμψηφισμός των περιουσιών. Πλέον η αποζημίωση των Ελλήνων θα γίνονταν με βάση τις μουσουλμανικές περιουσίες στην Ελλάδα. Επειδή όμως είχαν ήδη αξιοποιηθεί τα μουσουλμανικά ακίνητα στις πόλεις και την ύπαιθρο οι πρόσφυγες θεωρήθηκαν από το ελληνικό κράτος αποζημιωμένοι. Ωστόσο η πλειοψηφία των αστών προσφύγων δεν είχαν λάβει καθόλου αποζημιώσεις.

Ε. Η ενσωμάτωση των προσφύγων

1. Η ένταξη των προσφύγων

Ελλιπής κρατική οργάνωση: εννοεί την ανυπαρξία υποδομών και τις χρόνιες ανεπάρκειες και την ανετοιμότητα της ελληνικής διοίκησης.

Τεράστιος αριθμός των προσφύγων: Η απογραφή του 1928 κατέγραψε 1.220.000 πρόσφυγες. Αν υπολογίσουμε όμως την υψηλή θνησιμότητα και το κύμα μετανάστευσης τα πρώτα χρόνια ο αρχικός αριθμός τους ίσως να προσεγγίζει το 1.500.000 εκατομμύριο πρόσφυγες.

Ανταγωνισμός των προσφύγων και γηγενών στην αγορά εργασίας : οι πρόσφυγες ως φθηνό εργατικό δυναμικό με μειωμένες απαιτήσεις για κατοχύρωση εργασιακών δικαιωμάτων λόγω της απόλυτης εξαθλίωσης τους χρησιμοποιούνταν από τους εργοδότες ως μοχλός πίεσης για την πτώση των ημερομισθίων και το «σπάσιμο» των απεργιών, γεγονός που οδηγούσε σε σύγκρουση των γηγενών εργατών και προσφύγων. Αργότερα, με την σταδιακή ενσωμάτωση στην παραγωγική διαδικασία και το εργατικό κίνημα οι παραπάνω αντίθεση αμβλύνονταν.

Σε ελάχιστες περιπτώσεις πήρε μορφή ανοικτής σύγκρουσης: κυρίως στην ύπαιθρο, λόγω της διεκδίκησης της γης ξέσπασαν αιματηρές συγκρούσεις το 1924 σε χωριά των Σερρών και της Δυτικής Μακεδονίας με νεκρούς και τραυματίες.

2. Οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων

Αυξήθηκε ο βαθμός αστικοποίησης: το 1/3 του πληθυσμού συγκεντρώθηκε στα αστικά κέντρα λόγω της εγκατάστασης προσφύγων και όχι λόγω εσωτερικής μετανάστευσης από την ύπαιθρο.

Εξελληνισμός Κρήτης, Λέσβου και Λήμνου: σε αυτές τις περιοχές υπήρχε έντονο μουσουλμανικό στοιχείο, οπότε μετά την ανταλλαγή πληθυσμών και την εγκατάσταση προσφύγων σε αυτά απέκτησαν εθνική ομοιογένεια.

Ένταξη των γυναικών στον ενεργό πληθυσμό: ένταξη των γυναικών στην παραγωγική διαδικασία. Οι γυναίκες πρόσφυγες επιλέγονταν ως φθηνότερο και ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό από τις καπνοβιομηχανίες και τις κλωστοϋφαντουργίες.

ΚΡΗΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΝΩΣΗ ΜΕ ΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ(1898 – 1913)

1.Η οργάνωση της Κρητικής Πολιτείας

Ο πρίγκιπας Γεώργιος ανέλαβε τα καθήκοντα του Ύπατου Αρμοστή ως εντολοδόχος των Μεγάλων Δυνάμεων: οι Μεγάλες Δυνάμεις διόρισαν τον πρίγκιπα Γεώργιο Γενικό Διοικητή της Κρήτης μετά την επανάσταση του 1897. Τον θεσμό της Ύπατης Αρμοστείας συνόδευε η παραχώρηση αυτονομίας με τουρκική επικυριαρχία.

Η Κρήτη τέθηκε υπό διεθνή προστασία: Οι Μεγάλες Δυνάμεις εγγυόταν το καθεστώς αυτονομίας με την παρουσία στρατευμάτων. Το νησί χωρίστηκε σε τέσσερις ζώνες επιρροής. Τα Χανιά υπό την εποπτεία των Γάλλων, το Ρέθυμνο υπό την εποπτεία των Ρώσων, το Ηράκλειο υπό τους Άγγλους και το Λασιθί υπό την επιρροή των Ιταλών.

Το κρητικό σύνταγμα συντάχθηκε κατά το πρότυπο του ισχύοντος ελληνικού συντάγματος: το ισχύον ελληνικό σύνταγμα του 1864. Όμως η υπερσυγκέντρωση εξουσιών στο πρόσωπο του Ύπατου Αρμοστή μάλλον παραπέμπει στο σύνταγμα του 1844.

2. Η περίοδος της δημιουργίας

Οργάνωσε Χωροφυλακή με Ιταλούς αξιωματικούς : η χωροφυλακή δεν διοικούνταν από Κρητικούς γεγονός που δείχνει την εξάρτηση του νέου καθεστώτος από τις Μεγάλες Δυνάμεις.

Ακανθώδη: δυσεπίλυτα

3. Τα πρώτα νέφη

Παρατήρηση: όλο το κεφάλαιο 3 που αναλύει τους παράγοντες της εσωτερικής πολιτικής κρίσης της Κρητικής Πολιτείας συνιστά ταυτόχρονα τα αίτια της επανάστασης του Θερίσου.

Ασάφεια στον καθορισμό των αρμοδιοτήτων της διοίκησης: η διοίκηση δεν είχε καθορισμένες αρμοδιότητες καθώς όλες οι εξουσίες συγκεντρώνονταν στον Ύπατο Αρμοστή. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Βουλή συνέρχονταν μία φορά το χρόνο και είχε περιορισμένες αρμοδιότητες

5. Η Αρμοστεία του Αλέξανδρου Ζαΐμη (1906 – 1908)

Αλέξανδρος Ζαΐμης (1855 – 1936): Γιός του Θρασύβουλου Ζαΐμη, σπούδασε νομικά στην Αθήνα, στη Γερμανία και στη Γαλλία. Εκλεγόταν για πολλά χρόνια βουλευτής Καλαβρύτων και χρημάτισε επανειλημμένα υπουργός και πρωθυπουργός. Τον θεωρούσαν άτομο κοινής εμπιστοσύνης, τίμιο, σώφρονα και μετριοπαθή, για το λόγο αυτό αργότερα έφτασε και μέχρι το αξίωμα του προέδρου της δημοκρατίας. Η ανάθεση σ' αυτόν της αρμοστείας της Κρήτης έγινε από όλους αποδεκτή.

6. Η κατάλυση της αρμοστείας στην Κρήτη. Το πρώτο ενωτικό ψήφισμα των Κρητών.

Βοσνία – Ερζεγοβίνη: Σλαβικές επαρχίες που με τη συνθήκη του Βερολίνου(1878) είχαν αποκτήσει αυτόνομο καθεστώς. Με την ευκαιρία της αναστάτωσης που προκάλεσε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία η επανάσταση των Νεοτούρκων (1908), η Αυστρία της προσάρτησε.

Ανακήρυξη της Βουλγαρίας σε βασίλειο: Με τη συνθήκη του Βερολίνου(1878) είχε δημιουργηθεί βουλγαρικό κράτος φόρου υποτελές στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Εκμεταλλευόμενοι την επανάσταση των Νεότουρκων, οι Βούλγαροι αποτίναξαν την επικυριαρχία και ο ηγεμόνας τους Φερδινάνδος ανακηρύχτηκε «τσάρος των Βουλγάρων» στη μεσαιωνική πρωτεύουσα τους το Τύρνοβο.

Προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας: Η ουσιαστική προσάρτηση είχε γίνει πραξικοπηματικά από το Σεπτέμβριο του 1885. Ο τότε ηγεμόνας των Βουλγάρων Αλέξανδρος είχε σπεύσει στη Φιλιππούπολη και είχε ανακηρυχθεί ηγεμών των «δύο Βουλγαριών». Για να τηρήσουν τότε τα προσχήματα την είχαν παρουσιάσει ως «προσωπική ένωση» με τον ίδιο ηγεμόνα. Τώρα απλώς άφηναν τα προσχήματα.

8. Η μετάκληση του Βενιζέλου στην Αθήνα και οι επιπτώσεις στο Κρητικό Ζήτημα

Αμφιθυμικά αισθήματα: Δύο αντίθετα συναισθήματα

Στους λαβύρινθους της ευρωπαϊκής διπλωματίας: ο λαβύρινθος χρησιμοποιείται μεταφορικά για να υποδηλώσει τις δύσκολες, πολύπλοκες και σχεδόν αδιέξοδες καταστάσεις. Η ευρωπαϊκή διπλωματία, που ενεργούσε τις περισσότερες φορές με βάση τα συχνά αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα, δεν απέφευγε τις ίντριγκες και τις δολοπλοκίες, έτσι ώστε συνήθως οδηγούσε σε τέτοιες αδιέξοδες καταστάσεις.

Η σταθερή άρνηση αντιδράσεις: οι Κρητικοί έκαναν εκλογές την ίδια μέρα με τους Έλληνες και έστειλαν τους αντιπροσώπους τους στην Αθήνα, για να πάρουν μέρος στην ελληνική βουλή, αφού από το 1908 είχαν κηρύξει την ένωση. Η Τουρκία παρακολουθούσε προσεκτικά την κατάσταση και περίμενε να γίνουν δεκτοί οι Κρήτες βουλευτές, ώστε να βρει την αφορμή για μονομερή πόλεμο κατά της Ελλάδας. Ο Βενιζέλος δεν επιθυμούσε κάτι τέτοιο σε μια περίοδο που γίνονταν διαβουλεύσεις μεταξύ των βαλκανικών λαών για από κοινού πόλεμο με την Τουρκία. Για το λόγο αυτό αρνιόταν να δεχθεί τους συμπατριώτες του και, για να μην έρθει σε σύγκρουση μαζί τους ανέβαλλε συνεχώς τη σύγκληση της Βουλής. Όταν τελικά αναγκάστηκε να τη συγκαλέσει, τοποθέτησε στρατιωτικές δυνάμεις στην είσοδο της Βουλής με την εντολή να εμποδίσουν την είσοδο στους Κρήτες βουλευτές. Οι σκηνές που διαδραματίστηκαν ήταν σπαρακτικές, καθώς οι πρώην συμπολεμιστές του προσπαθούσαν να διασπάσουν τον κλοιό κραυγάζοντας εναντίον του συνθήματα και απωθούνταν βίαια, κάτω από τις αποδοκιμασίες και των Ελλήνων πολιτών, από τους στρατιώτες. Ακόμα και ο υπουργός Δικαιοσύνης και στενός συνεργάτης του Ν. Δημητράκόπουλος διαφώνησε μαζί του και παραιτήθηκε.

9. Η οριστική λύση του Κρητικού Ζητήματος

Συνθήκη του Λονδίνου(30/5/1913): με τη συνθήκη αυτή τερματίστηκε ο πρώτος Βαλκανικός Πόλεμος

Την 1/12/1913 κηρύχθηκε και επίσημα η ένωση: η ένωση είχε επιτευχθεί ουσιαστικά αμέσως μετά την έναρξη του πρώτου Βαλκανικού Πολέμου (Οκτώβριος 1912), όταν οι Κρήτες βουλευτές έγιναν δεκτοί στο ελληνικό κοινοβούλιο, και συμβατικά με τις συνθήκες ειρήνης που έκλεισαν του δύο πολέμους.

ΠΑΡΕΥΞΕΙΝΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ (19^{ος} – 20^{ος} αιώνας)

Χάτι Σερίφ (1839): Ονομάζεται Χάτι Σερίφ του Γκιουλχανέ(Υψηλή Γραφή από τον οίκο των Ρόδων, δηλαδή ένα παλάτι της Κωνσταντινούπολης). Πρόκειται για έγγραφο μεταρρυθμίσεων του Σουλτάνου Αβδούλ Μεσίντ του Α', το οποίο επέβαλλε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία ορισμένες δειλές μεταρρυθμίσεις αναφορικά με τη θέση των χριστιανών υπηκόων και με το οποίο εγκαινιάστηκε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία η μεταρρυθμιστική περίοδος του Τανζιμάτ. Συγκεκριμένα το Χάτι Σερίφ εισήγαγε μεταρρυθμίσεις στο Δίκαιο, τη Διοίκηση και την Εκπαίδευση, με βάση ευρωπαϊκά πρότυπα. Οι σημαντικότερες μεταρρυθμίσεις αφορούσαν την εκπαίδευση. Στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης δόθηκε το δικαίωμα στις εθνικές και θρησκευτικές

μειονότητες να αναπτύξουν ένα σχεδόν ανεξάρτητο εκπαιδευτικό σύστημα χρησιμοποιώντας την εθνική γλώσσα.

Χάτι Χουμαγιούν(1856): Σημαίνει αυτοκρατορική γραφή και υπόσχεται περαιτέρω μεταρρυθμίσεις, όπως την ισοτιμία των εθνοτήτων και θρησκευμάτων όσον αφορά την υπηρεσία στο δημόσιο. Δηλαδή μέλη όλων των εθνοτήτων και θρησκευμάτων θα είχαν το δικαίωμα να απασχολούνται στις κρατικές υπηρεσίες. Επίσης, επαγγέλονταν την ανεξιθρησκία, φορολογικές ελαφρύνσεις, βελτίωση του συστήματος απονομής δικαιοσύνης και κατάργηση των βασανιστηρίων. Όμως κάποιες από τις μεταρρυθμίσεις, ιδιαίτερα η ανεξιθρησκία, έρχονταν σε αντίθεση με την ισλαμική περί κράτους αντίληψη, πράγμα που προκάλεσε βίαιες αντιδράσεις μεταξύ των μουσουλμάνων. Όμως και οι χριστιανοί και οι Εβραίοι δεν είχαν την διάθεση να υπηρετήσουν στον οθωμανικό στρατό και προτιμούσαν να εξαγοράσουν τη θητεία τους.

Εργοστάσια ατμοπρίονων: Ξυλουργεία τα οποία διέθεταν πριόνια για την κοπή κορμών δέντρων τα οποία κινούνταν με την μετατροπή ατμού (θερμικής ενέργειας) σε κινητική. Με αυτόν τον τρόπο μπορούσαν να έχουν μεγαλύτερη παραγωγικότητα.

Διαμετακομιστικό εμπόριο: Διακίνηση εμπορευμάτων από μια χώρα Α σε μια χώρα Β μέσω μιας χώρας Γ. Αντί για χώρα ο διάμεσος, όπως και οι άλλοι δύο συναλλασσόμενοι, μπορεί να είναι πόλεις.

«Η Τραπεζούντα παρακμή του λιμανιού της»: Η Διώρυγα του Σουέζ βρίσκεται στην Αίγυπτο και ενώνει τη Μεσόγειο με την Ερυθρά Θάλασσα, συντομεύοντας τη διαδρομή ανάμεσα στην Ευρώπη και στις χώρες της Ασίας που βρίσκονται κοντά στην Ινδία και τον δυτικό Ειρηνικό Ωκεανό. Μέχρι το έτος της διάνοιξης της (1869), λόγω της μεγάλης απόστασης που σήμαινε ο περίπλους της Αφρικής τα προϊόντα της Ασίας μεταφερόταν στην Ευρώπη κυρίως μέσω του Εύξεινου Πόντου. Καθώς η Τραπεζούντα κυριαρχούσε στο εμπόριο της περιοχής, είχε καταστεί και εμπορικός κόμβος για το εμπόριο με την Ασία. Όταν κατασκευάστηκε η διώρυγα του Σουέζ, άλλαξαν οι εμπορικοί δρόμοι, με αποτέλεσμα να παρακμάσει το λιμάνι της Τραπεζούντας, αφού έχασε μεγάλο μέρος των δραστηριοτήτων του.

Ρωσο-οθωμανικός Πόλεμος του 1828 – 1829: Πόλεμος μεταξύ της Ρωσίας και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η Ρωσία, εκμεταλλευόμενη την αδυναμία στην οποία είχε περιέλθει η Οθωμανική Αυτοκρατορία μετά την ήττα του στόλου της στη Ναυμαχία του Ναυαρίνου (Οκτώβριος 1827), της κήρυξε τον πόλεμο, απαιτώντας την εφαρμογή της συνθήκης του Άκερμαν (1826), με την οποία ρυθμιζόνταν παλιές εκκρεμότητες μεταξύ

των δύο χωρών. Ο πόλεμος έληξε με νίκη της Ρωσίας και κατέληξε στη συνθήκη της Ανδριανούπολης(Σεπτέμβριος 1829). Σύμφωνα με αυτήν η Οθωμανική Αυτοκρατορία μεταξύ άλλων αναγνώριζε τη δημιουργία αυτόνομου ελληνικού κράτους.

Εξαγγελίες του Προέδρου των ΗΠΑ Γ. Ουίλσον, σχετικά με την αυτοδιάθεση των λαών : Πρόκειται για τον λόγο του Προέδρου των ΗΠΑ Γ. Ουίλσον, στον οποίο το 1918, διατύπωσε σε 14 σημεία ορισμένες προτάσεις για τη διαρρύθμιση του μεταπολεμικού κόσμου. Το δωδέκατο σημείο αφορούσε την εθνική αυτονομία των μη τουρκικών εθνοτήτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας

Συνέδριο Ειρήνης στο Παρίσι (Δεκέμβριος 1918): Στο Συνέδριο Ειρήνης αντιπροσωπεύονταν 27 εθνότητες, όμως οι βασικές διαπραγματεύσεις έγιναν μεταξύ των ΗΠΑ, της Μεγάλης Βρετανίας, της Γαλλίας και της Ιταλίας. Καθώς η Ιταλία αποσύρθηκε διότι δεν εισακούονταν οι προτάσεις της, ενώ η επαναστατική Ρωσία και οι ηττημένες Κεντρικές Δυνάμεις και οι σύμμαχοι τους ήταν αποκλεισμένες από τις διαπραγματεύσεις, η σύναψη της ειρήνης αποτέλεσε ουσιαστικά θέμα των τριών Μεγάλων Δυνάμεων.

Συνομοσπονδία: Συνένωση δύο ή περισσότερων κρατών, με σκοπό την εξυπηρέτηση κοινών συμφερόντων. Τα μέλη της συνομοσπονδίας διατηρούν την αυτονομία τους.

Συνθήκη φιλίας και συνεργασίας Κεμάλ – Μπολσεβίκων: Κατά τη διάρκεια της μικρασιατικής εκστρατείας, το κομμουνιστικό καθεστώς των Μπολσεβίκων της Ρωσίας υπέγραψε συνθήκη φιλίας με τον ηγέτη τη αποσχιστικής επαναστατικής κυβέρνησης της Τουρκίας, Κεμάλ Ατατούρκ. Με αυτό προχώρησαν σε διακανονισμό του καθεστώτος των Στενών χωρίς να λάβουν υπόψη τις Δυτικές Δυνάμεις, ενώ η κυβέρνηση των Μπολσεβίκων υποσχέθηκε οικονομική βοήθεια στον Κεμάλ. Μπροστά στο φόβο της άσκησης επιρροής στον Κεμάλ από τους Μπολσεβίκους, οι Δυτικοί έγιναν υποχωρητικοί απέναντι του, μεταξύ άλλων και στο ζήτημα του ποντιακού ελληνισμού.

Ευγονική: Ρατσιστική θεωρία η οποία διέκρινε τις φυλές σε ανώτερες και κατώτερες υποστηρίζοντας ότι μόνο οι «ανώτερες» έχουν το δικαίωμα στη ζωή, ενώ οι «κατώτερες» πρέπει να εξαλειφθούν από προσώπου γης.